شیزۆفرینیا و هونەر.. لە ئینگلیزییەوە: ناڵە حەسەن

شیزۆفرینیا شێوە و جۆری جیاواز دەگرێتە خۆ وەک (بە شێوەیەکی کوشندە بێدەربەست و بێباك ، یان توندوتیژ و هەڵچوون و بە ڕووداشخان ، یان بینینی شێوە و دەنگی نامۆ کە لە ڕاستیدا بنەمایەکیان نییە ..!) هونەرمەندە شیزۆفرینیای□کان ، لە نێو تابلۆکانیاندا ، ئەم خەیاڵە ئازاربەخشانەی خۆیان دەخەنەڕوو . لە دەرەوەی تواناکانی خۆیان و بێویستی خۆیان دەکەونە ژێر ڕکێفی خەیاڵ و فەنتازیایەکی سەیر و سەمەرە و ئاڵۆز ، بە شێوەیەکی توند و تیز هەڕەشە لە دونیای دەرەوەی خۆیان دەکەن ..! بەڵام ، بێئاگا لە خۆیان زۆر بە سادەییەوە دەکەونە ژێر کاریگەریەکانی دەرەوە . لەگەڵ خەونی ناخۆش و دونیای خەیاڵئامێزی ترسناک و ناڕێک و شێواو یەکانگیر دەبن . ئەم بارە دەروونیی□یان ، ئاڵۆزییەک و شێواوییەک بە هونەرەکەیان دەبەخشێ .

کاتێک هونەرمەندێکی دەروون نەخۆش تابلۆکانی دەکێشێ ، هەوڵ دەدات سکێج و شێوازی نامۆ وەک شێوەی دێو و درنجەکان بکێشێ . ئەم خەیاڵە نامۆ و ترسناکانە تەواوی بیر و هۆشیان داگیر دەکات . بە شێوەیەکی چەپێندراوی لە ناوەوەیان دەمێنێتەوە . لە کاتی نیگارکێشاندا ، بە شێوەیەکی ئاڵۆز و شاراوە بە هێمای سەیر و جیاواز دەریان دەبڕن . یان بە ڕەنگی نامۆ و جیاواز ، هەندێکجاریش وێنەی دەنگەکان دەکێشن . کاتێک تابلۆکانیان تەواو دەبێت ، هەمیشە ئەو ترس و نیگەرانیانەشیان هەیە کە تابلۆکانیان تەواوی مەبەست و ئاکامەکانیان ناپێکێ ، بەڵام لە ڕاستیدا جوانترین و گەورەترین کاری هونەریان نەخشاندووە ..!

زۆرجاران ئەم خەیاڵانە بەوە دەردەبڕن کە شێواز و فیگەرەکانی نێو تابلۆکانیان دەشێوێنن ، یان شێوە و جەستەی مر□ق ب□ شێوەیەک دەکێشن وەک مر□قی سەرەتایی و مر□قی نێو ئەشکەوتەکان بە شێوەیەک سەرنجڕاکێش بەرچاویان دەخەن ، بۆ ئەوەی ئاڵۆزی و ترسناکی بە تابلۆکانیان ببەخشن . فرۆید لەم بارەیەوە دەڵێت (هونەرمەندان دونیای خەیاڵ و فەنتازیا دادەهێنن ، بۆ دەربڕینی هەرا و ژاوەژاوێک کە لە ناوەوەیاندا هەیە ، بۆ تێرکردنی ئارەزووەکانیان و وەڵامدانەوە بە ڕاستی دونیای دەرەوەی خۆیان .) کاتێک دیواری زیندان و شێتخانە و نێوەندەکانی چارەسەرکردنی دەروونی بەمجۆرە تابلۆ و وێنانە دادەپۆشن ، تەنیا بۆ ئەوە نییە کە پزیشکە

د▯رووناسەکان وەک سەرچاوەیەک بۆ تێگەیشتن و خوێندنەوە و گرفتەکانی نەخۆشەکانیان و نزیکبوونەوە لێیان ، بەڵکو بە شێوەیەکی کاریگەرانە بارە دەروونیەکان و هەڵچوون و ڕوانینە نامۆکانی نەخۆشیە دەروونیەکان لە نێودا دەبیننەوە ..! کە ئەمەش کۆششێک و خزمەتێکی زۆر بە زانستی دەرووناسی دەکات و زۆر شتی تازە لێیانەوە فێر دەبن ..! هونەرمەندی دەروون نەخۆش زۆر ساکارانە دەکەونە ژێر کاریگەری هەستە چەپێنراوەکان و بارە نەستیەکانیان و ئەم وێنانە دەکێشن . ئەم ئاڵۆزیی و ترسناکییەی لە نێو تابلۆکانیان دەبیندرێن ، ئەوە ئەم خەیاڵە دێوزمانەیە لەنێو قووڵایی مێشکیاندا هەیە و مێشکیان بەمجۆرە خەیاڵانە دەورە دراوە !..

_ هێماکانی نێو ک▯ل▯سەرێک

(هێرۆنیمس بۆسکس) یەکێکە لە نیگارکێشە شیزۆفرینیاییەکان ، لە تەمەنی ٢٦ ساڵیدا تابلۆی ک▯ل▯سەرێک دەکێشێت کە بەهێمای جیاوازجیاواز دەینەخشێنێت . تەواوی ژیانی ڕابردووی و ترس و نیگەرانییەکانی خۆی ، بە هێمای سەیر و نامۆ لە نێو ک▯ل▯سەرەکە دەکێشێت . هونەرمەندێکی کەنەدیە ، ژیانی منداڵێتی زۆر سەخت و دژوار و ناخۆش بووە تا ئاستی دڕندەیی . ئەم ئێش و ئازارانەی ژیانی منداڵێتی و بە شێوەیەکی بەرچاو لەنێو خەیاڵە ترسناکەکانی ڕەنگ دەداتەوە . بۆ نموونە پێی وادەبێت (گەر پارچە گۆشتێک لە باسکی خۆی بکاتەوە هەست و بیر و خەیاڵی دەگەڕێتەوە باری ئاسایی و چاک دەبێتەوە ..!) لە ڕاستیدا وا دەکات . پارچەیەک گۆشت لە باسکی خۆی دەبڕێت و دەکەوێتە نەخۆشخانە . ئەوکاتە دان بەوەدادەنێ کە باری دەروونی تەواو نییە و پێویستی بە چارەسەرکردن هەیە . لە نەخۆشخانەی دەروونی دەمێنێتەوە لەوێدا ، تابلۆیەک بەناوی (Maze واتە ونبوون) دەکێشێ . یەکێک لە گرفتەکانی ئەم هونەرمەندە ئەوەیە ناتوانێ (بە ئاسانی قسە بکات و ئێش و ئازار و هەستەکانی خۆی دەرب▯▯) کاتێک وێنە دەکێشێ ، لە نێو ڕەنگ و هێما و فیگەرەکاندا مەبەست و مانا و ئازارەکانی بە دەردەکەون ، بە شێوەیەکی ڕوون و ئاشکرا و بە جوانییەکی هونەری دەبیندرێن . هەر لە نێو تابڵۆی (Maze) وێنەی خۆی لە ناو کێڵگەیەک کێشاوە لە پاڵ ئەمەدا تەواوی یادگارییەکان و ڕابردووی خۆی وێنە کردووە . ئەم شتانەی کاریگەریان بە سەریەوە هەبووە لە ژیانی سەختی منداڵێتیەوە تا عەشق و خۆشەویستی و دەسەڵات و زوڵم و ستەم و هەموو شتێک ..! یەکبەیەک هێماکانی بۆ پزیشکەکەی شیدەکردەوە و ▯اق▯ی دەکرد ..! پزیشکەکەی تێبینی زۆر ورد و پێویستی دەست کەوت بۆ چارەسەرکردن و

تێگەیشتنی باری دەروونی سوودی زۆری لەم تابلۆیە بینی . ئەم هونەرمەندە بۆ ماوەیەک لەم نێوەندی چارەسەرکردنە دەمێنێتەوە ، پاشان ئاسایی دەبێتەوە و دێتە دەرەوە ژن دەهێنێ و تا ئێستاش لە نیگارکێشان بەردەوامە ، بەڵام ئێستا تابلۆکانی کەمتر ئاڵۆز و ترسناکن ..!

_ میزاجی شێتانە

هەندێک لە هونەرمەندو دەروون نەخۆشەکان ، شێوەی میزاجی نائاسایی وەردەگرن ، واتە دەمێک تا ئەوپەڕی دڵتەنگ و نیگەران و نامۆ و توندوتیژ ، دەمێکیش تا ئەوپەڕی ئاسایی و ئارام ، دڵخۆش و بەختەوەرن ..! ئەم شێوازانە بە بەراورد لەگەڵ شیزۆفرینیاوە هیچ پەیوەندیەک و کاریگەریەکیان بە ڕاستی ژیانەوە نییە .. لە دونیایەکدا دەژین تەنها خۆیان لەم دونیایە تێدەگەن تەواو نقومی نێو خەیاڵەی میزاجین ..! بە شێوەیەکی گشتی هونەرمەندە دەروون نەخۆشەکان ئاسانتر دەتوانن وێنە بکێشن لەوەی تا قسە بکەن ..! کاتێک تابلۆکانیان دەکێشن ، بە شێوەیەکی قووڵ تەعبیر لە بێئومێدی و ونبوون و ڕەتکردنەوە و هەستکردن بە تاوان و شەرم کردن دەکەن ، زۆرجاریش ڕەنگی تۆخ و تاریکەکان بەکاردەهێنن ، وەک ڕەش یان ڕەش و سووری تاریک . خۆیان لە نێو تابلۆکاندا ، بە مردوویی دەبینن ..! هێڵەکان بە شێوەی خەتخەتەکەی ئاڵۆز و شێواو دەکێشن ، یان سەری کەسەکان بە ماسک دادەپۆشن کە هێمایە بۆ (تێکشکانی و دڵتەنگی و نائومێدی) . هەندێکجاریش ، تا ئەوپەڕی دڵخۆش و سەرفرازن . مەبەستەکانیان بە شێوەی شاراوە و جیا جیا دەردەبڕن . وەک ئەوە وایە کە توێکڵەکان هەڵدەیتەوە لە ژێرەوە پڕاوپڕ بە لە هێما و مەبەستی جۆراوجۆر کە باری دەروونی و تووڕەیی و یاخیبوون و هەڵشاخان و هەستکردن بە تاوان و تەنیایی دەبیندرێ . ئەم جۆرە تابلۆیانە دەکرێ وەک پسپۆڕێکی دەروونناس سوودمەند بێت بۆ نیگارکێشەکان خۆیان و بۆ خەڵکانی تر ..! چونکە کاتێک مرۆڤەکان سەیری ئەم تابلۆیانە دەکەن بە ئاسانی دەتوانن ناخ و خەیاڵەکان و میزاجی خۆیان بخەنە ڕوو ..!

_ ڤانکوخ و تووڕەیی لە ئیشکردندا

بەگوێرەی کاریگەرێتی بەرگە نەگرتنی بەدەست شێواوی باری دەروونییەوە ، هونەرمەندی بەناوبانگی هۆلەندی ڤانکوخ بە براکەی دەنووسێت (لەم گەڕە با بە تەنیایی خەریکی کارەکانم بم ، ئەگەر بە تۆ ئەمە ، ئەوە دەگەیەنێ کەوا من شێتم ، بەلامەوە گرینگ نییە ..!)

ڤانکوخ لە تەمەنی ٢٧ ساڵیدا دەست بەکاری نیگارکێشان دەکات . لەوساوە تا کۆتایی ژیانی نزیکەی ١٠ ساڵێک خەریکی نیگارکێشی دەبێت . لەودەمەدا لە کەنار شارێکی گەورە لە ئاپارتمانێکی بچکۆلانەدا دەژی . میزاجی بە بەردەوامی دەگۆڕێ ، لە بەرزترین لوتکەی نائومێدییەوە بۆ بەرزترین لوتکەی ئاسایی و باوەڕ بەخۆبوون و دڵخۆشبوونەوە . دەتوانین ناو لەم ئیشەکانی بنێین (تووڕەیی لە ئیشکردندا) یان (ترس و نیگەرانی و شێتی) لەودەمەدا چەند ڕۆژێک یان هەفتەیەک دەبوو باری دەروونی ئاڵۆز ببوو ، شێت ببوو .. بە دەست نەخۆشی دەروونییەوە وەک دیل ئازاری دەبینی و بە دەستیەوە دەیناڵاند ..! لە نێوان ئەم کاتانەی دەگەڕایەوە باری ئاسایی ئیشەکانی زۆر ڕۆمانسیانە و ناسک بوون ..! بە گوێرەی تابلۆکانی و نامەکانی و ژیاننامەی ، ئەوە دەبیندرێ کەوا ڤانکوخ ، بە دەست نەخۆشی دەروونییەوە گیرۆدە و گرفتار بووە . بەڵام بە ڕۆشنیش هەموو شتێک نەزاندراوە . جارێکیان لە ناوەڕاستی گفتوگۆدا لەگەڵ هونەرمەندی فەڕەنسی " پۆل گۆگان " تووڕە دەبێت و بەرداخەکەی دەستی بۆ ڕوویدا دەهاوێ ، پۆل گۆگانیش دەیباتە ماڵەوە لەسەر جێگاکەی خۆی دایدەنێ . بە شەوی دواتر ڤانکوخ لە ژوورەکەی دێتە دەرەوە و گوێزانێکی بە دەستەوەیە و بەرەو ڕووی گۆگان دێت ، پاشان شەرمەزارانە دەگەڕێتەوە ژوورەکەی ، لەناو ئەم ڕەفتارانەی دا زۆر هەست بە شەرم و تاوان دەکات . لە ژوورەوە (پارچەیەک لە گوێی خۆی دەبڕێت) . ڤانکوخ لە کاتی سەرەمەرگیدا دەنووسێت (من لە پێناو ئیشەکانمدا ژیانی خۆم خستە مەترسییەوە ، بەڵام لە ئاکامدا سەرنەکەوتم و تێک شکام ..!)

_ کۆتایی ڤانکوخ

ڤانکوخ لە کۆتایی ساڵەکانی ژیانیدا . هەوڵ دەدات خۆی بپارێزێ لە دەست شێتی و ئەم بارە دەروونییەدا دەنووسێت (ئیشەکانم مێشکمیان سەرسام کردووە و پێویستە من ئەم سەرسامیانەم هەبێت ..!) بێگومان ڤانکوخ توانایەکی هونەری لە ڕادەبەدەری هەبوو ، هەوڵی دەدا خۆی بە ئیشەکانی سەرقاڵ بکات ، زۆرجاران بە ئەم مەبەستە وێنەکانی دەکێشا . ڤانکوخ ستایلێکی بە هاوتای بەکاردەهێنا ، بەئەندازە توانای هونەری و بێیمەتی خۆی پێشان دەدا ، شێواوی و ئاڵۆزی دەروونی تا ئاستی زێدەڕۆیی دەبیندرێ . لە هەمانکاتیشدا هەموو کەسێک دەتوانێ لە مەبەستەکانی تێبگات ، زۆرنین ئەم هونەرمەندە دەروون نەخۆشانەی بەم شێوەیە کاردەکەن و ئەم توانایەیان هەیە . هونەرمەندی ئیسپانی (فڕانسیس گۆیا) نموونەیەکی لەم بابەتەیە لە ماڵەوە دیوارەکانی ژوورەکەی خۆی بە وێنەکانی (جنۆکە و ڤامپایەر

و جادوگەر و دێو و درنج) داپۆشیبوو ، ئەویش هەمیشە باری دەروونی دەگۆڕدرا . دەمێک ئاڵۆز و دەمێک ئاسایی ، گۆیا دەنووسێت (بە ئەو مەبەستە دەخەوم کە پشو بدەم ، یان لە دەست ئەم بارە دەروونییەم ڕابکەم ، بەڵام لە خەویشدا خەون بە دێو و درنج و خەیاڵی ناخۆشەوە دەبینم ، وازم لێناهێنن و ماندوو ترم دەکەن ..!) ڤانکوخیش هەمان هەست و ئازاری هەبوو بە دەست خەونەکانییەوە . مردن بە باشتر دەزانێت لە دەست ئەم جۆرە خەوتن و خەون بینینە ناخۆشانە ، بۆیە پاش تەواو بوونی تابلۆی (کێڵگەی گەنم) بە گوللەیەک کۆتایی بە ژیانی خۆی دێنێت ..!

_ فریشتەی ڕەش لە نێو بێشکەمدا

ئیدوارد مۆنچ ، هونەرمەندی نەرویجی دەنووسێت (نەخۆشی و شێتی وەک فریشتەی ڕەش ، ببوونە پاسەوان لە نێو بێشکەمدا) . ئیدوارد مۆنج ، یەکێکە لە هونەرمەندە نیگارکێشە مۆدێرنیستە تەعبیرییەکانی نەرویج . لە تەمەنی پێنج ساڵیدا دایکی بە دەست نەخۆشی سیلەوە دەناڵێنێ و هەر لەم کاتەدا تووشی خوێن بەربوون دەبێت و دەمرێت . دوای مردنی دایکی لەگەڵ باوکی دەمێنێتەوە . لە ژێر پەروەردەیەکی بێئەندازە توندوتیژ و کوشندە و هەڕەشاوی گەورە دەبێت . مۆنج بە بیری دێتەوە و دەڵێ (کاتێک باوکم ئازاری ئێمەی دەدا تا ئاستی شێتبوون توندوتیژ و ترسناکانە بوو) ژیانی بەمجۆرە بەردەوام بوو تا تەمەنی چل و پێنچ ساڵی . لەم تەمەنەیدا سەرەتای بە دەرکەوتنی ناڕێکی و ئاڵۆزی باری دەروونی لە نێو تابلۆکانیدا بوو . هێما و ماناکانی نێو تابلۆکان ، دەربڕی خەیاڵ و ئەو ئازار و ئەژکەنجەیە بوو کە لە ڕابردوودا بینیبووی . جیاکاری و تایبەتمەندێتی شیزۆفرینیا لە تابلۆکانی ڕەنگی دەدایەوە وەک (بەکارهێنانی هێڵی ڕاستی تەریبی ، یان هێڵی چەماوەیی و شەپۆڵاوی و بازنەیی بە دەوری پنتی ناوەڕاست ، یان شێواندنی جەستە و فیگەرەکان ..! ئەو هێڵانەی ئەو بەکاریت دەهێنا دەربڕی ترس و نیگەرانییەک بوون کە نوقمی نێو دەریای دڕندەیی و دوژمنکارانە بوون . نەخش و نیگاری ڕووی خۆڵەمێشی داری لە نێو تابلۆکانیدا بەکار دەهێنا . لە دوای تەمەنی چلوپێنج ساڵیدا تا کۆتایی ژیانی باری دەروونی بە ناتەواوی مایەوە ، هەمیشە دونیای تایبەتی نێو خەیاڵەکانی خۆی وێنە دەکرد . کە زۆر جیاواز بوو لەگەڵ دونیای دەرەوەدا . هەمیشە گۆشەگیر و بە تەنیا لەگەڵ تابلۆکانیدا دەژیا . دەیگوت (تابلۆکانم چاوچنۆکن ئیرەییان هەیە ، نایانەوێ لەگەڵ تابلۆی هونەرمەندانی تر خۆیان نمایش بکەن ..!) یان بە تابلۆکانی دەگوت (ئەمانە کۆرپەی منن ..!) یان ئەگەر لەگەڵ تابلۆیەکی زۆر دڵخۆش نەبووایە ، بە قامچی دارکاری

دەکرد و لاسایی باوکی دەکردەوە و دەیگوت (ئەمە وانەی ئەسپ فێرکردنە ، بەمجۆرە ڕەفتارانەی دیوی ڕاستەقینەی خۆیی و کەسایەتی و باری دەروونی خۆی دەخستە ڕوو ..!

سەرچاوە

The Mind
By : John Rowan Wilson
And the Editors of The Time – Life Books

میسۆپۆتامیا : رەسەنایەتی و چەمانەوە.. نووسینی/ عەتا قەرەداخی

هەرچەندە فەیلەسوفێکی گەورەی وەکو هیگڵ لە کتێبەکەیدا بەناوی(جیهانی رۆژهەڵات) هیچ بایەخ و گرنگیەک بە شارستانێتی میسۆپۆتامیا یان دۆڵی دوو رووبارەکە نادات، ئایا ئەوە لەبە ئاگاییەوەیە، یان بە مەبەستە، بێگومان وەڵامی ئەم پرسیارە لای ئیمە ئاشکرا نیە. ئایا دەشێ هیگڵ دانی بەوەدا نەنابێت ئەوەی لە میسۆپۆتامیا بەرهەمهاتووە، شارستانێتی بێت؟ ئایا ئەوەی لە میسۆپۆتامیا بەرهەمهاتووە خاسێتەکانی شارستانیتی نیە، بۆیە هیگڵ پشتگویی خستووە؟ بێگومان ئەمانە کۆمەڵە پرسیارێکن چاوەڕوانی وەلامەکانیان ناکەین چونکە وەڵامەکە بەهەر بارێکدا بێت، راستیەکە ئەوەیە کە لای هیگڵ شارستانێتی میسۆپۆتامیا خراوەتە دەرەوەی شارستانیتیە دیارەکانی تری رۆژهەڵات.
بەڵام لە راستیدا وەک لە مێژوودا باس دەکرێت دۆڵی دوو رووبارەکە بەرهەمهێنی یەکێک لە دیارترین شارستانیتیەکانی مێژووی مرۆڤایەتیە. دۆڵی دوو رووبارەکە کە ئێستا پێی دەگوترێت عێراق و لەسەردەمی فراوانبوونی دەسەڵاتی فارسەکاندا، ناوەڕاست و باشووری بە عێراقی عەجەم ناوبراوە. بەڵام باکووری میسۆپۆتامیا کە بەشی رۆژئاوای لە ژێر سایەی دەسەڵاتی ئاشووریەکاندا بووەو بەشی باکوورو باکووری رۆژهەڵاتی کە وڵاتی زاماوا بەشێک لە زنجیرە

چیاکانی زاکرۆسیش دەگرێتەوە، بەشێک نەبووە لەو میسۆپۆتامیایەی کە سۆمەر و دواتریش ئەکەد و بابل تیایدا فەرمانڕەوا بوون، مەگەر لە شاڵوێکدا بۆ ماوەیەک کەوتبێتە ژێر دەستیان، هەرچۆن ئەکەد و بابلیش ناوبەناو کەوتوونەتە ژێر دەسەڵاتی پێکهاتەکانی باکووری میسۆپۆتامیا کە بە هەموو لێکدانەوەیەک ئەو پیکهاتانەی باکووری میسۆپۆتامیا بەشدارییان هەیە لە پێکهی□نانی ئیتنۆسی کوردیدا. دیارە بێجگە لە رۆڵی ئاشوور لە بنیادنانی شارستانێتی لە باکووری رۆژئاوای میسۆپۆتامیادا، ئەو پێکهاتانەی تریش کە لە باکوورو باکووری رۆژهەڵات ژیاون بەپێی ئەو ئاسەوارانەی بەجێیانهێشتووە ئەمانیش خاوەنی مێژوو شارستانێتی خۆیان بوون لە لۆلۆ و گۆتی و کاشی و میتانی و سوباری و نایری هۆری و ماد و تا دەگاتە کاردۆخی. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ئەم جیۆگرافیایە بەرهەمهێنی بەشێک لە شارستانێتی کۆنی مرۆڤایەتیە.

بۆ یەکەمجار مر□ق ل□ مێژوو یەکی کۆندا، لە زاکرۆس و باکووری میسۆپۆتامیا دەستیکرد بە بەخێوکردنی ئاژەڵی وردە و ماڵیکردنیان و ئەسپ و مایین و رەشە وڵاخیش نموونەی ئەو ئاژەڵە بەهێزانە بوون کە ماڵییان کردن و بەکاریان دەهێنان. هەروەها لە قۆناغی کۆکردنەوەی بەرهەمی روووەکدا، بۆ یەکەمجار مر□ق ل□م ناوچەیە دەستیدایە چاندن واتە کشتوکاڵ، ئەوەش سەرەتای قۆناغی نیشتەجێبوونی مر□ق بوو لەسەر زەوی، واتە بەستنەوەی مر□ق ب□خاکەوە کە یەکەم ئینتیمای مر□ق ب□ زەوییەوە لەوێوە دەست پێدەکات و سەرەتای کۆمەڵایەتیبوونی مرۆڤیش وەکو مر□ق ل□ نیشتەجێبوون و پێکەوە کۆبوونەوەی مرۆڤەکانەوە دەست پێدەکات. هەروەک یەکەمین بەردی بناغەی سادەترین شێوەی ژیانی شارستانێتیش لە نیشتەجێبوونەوە دەست پێدەکات.

دیسان لە مێژوو یەکی زۆر کۆندا لەم جوگرافیایەدا مر□ق ج□رێک ئەلفابێتی داهێناوە، کە مێژووەکەی دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی هەژدەو ح□قد□ی پێش زاین، مر□ق ل□ دۆڵی دوو رووبارەکە جۆرێک لە نووسینی داهێناوە کە نووسینی وێنەیی بووەو ئەوەش بە یەکێک لە کۆنترین شێوازی نووسین دادەنرێت. ئاشکرایە دەرکەوتنی نووسین سەرەتای گواستنەوەی کۆمەڵگەیە لە قۆناغی سەرەتایی یان قۆناغی پێش نووسینەوە بۆ قۆناغی نووسین، کە بەراورد بە پێش خۆی جۆرێکە لە گواستنەوەو بەرەو پێشەوەچوون. هەروەک باس دەکرێت بۆ یەکەمجاریش لە سەردەمی حامورابیدا و لە دۆڵی دوو رووبارەکە یاسا لە دایکبووە، کە ئەوەش مانای دۆزینەوەی رێگاو رێوشوێنی پێویست بۆ رێکخستنی ژیانی مرۆڤەکان. هەروەک لە سەرچاوە مێژوویی□کاندا هاتووە، ئەم جوگرافیایە لە مێژووی کۆندا چەندین دەوڵەت و ئیمۆراتۆریەتی تێدا دامەزراوە کە ئەویش بەرهەمی پەرەسەندنی کۆمەڵایەتی و بوونی

پێداویستییەکانی ژیان بووە لەم ناوچەیەدا.
ئێستا ئەو پرسیارە سەرهەڵدەدات: ئایا ئەو ئیتنەس و میللەتانەی کە لەو مێژووە کۆنەدا لەم جوگرافیایەدا ژیاون، پەیوەندییان هەیە بەم پێکهاتانەی ئێستا تیایدا دەژین؟ دیارە ئەوە روون و ئاشکرایە لە میسۆپۆتامیدا ئێستا دوو نەتەوەی سەرەکی و کەمایەتی تریش هەن. عەرەب کە ئێستا خۆیان کردووە بە خاوەنی رەسەنی میسۆپۆتامیا و بەشێکن لە نەتەوەی عەرەب یان ئیتنەسی عەرەب کە رەچەڵەکیان سامییە. بەشێک لە کورد کە سیستەمی کۆڵۆنیالیزمی بەریتانی لە دوای جەنگی یەکەمی جیهانی کردی بە ژێردەستەو کۆڵۆنی عەرەبی سامی. ئایا ئەو عەرەبەی ئێستا خۆیان بە خاوەنی عێراق یان میسۆپۆتامیا دەزانن، لە رووی رەچەڵەک و رەگوریشەوە دەگەڕێنەوە بۆ سۆمەرو ئەکەدو بابل؟ بێگومان ئاشکرایە کە نەک عەرەبی ئێستای عێراق ناگەڕێنەوە بۆ ئەو دەستەو گروپ و ئیتنەسانەی کە شارستانیتی دێرینی میسۆپۆتامیایان بنیادناوە، کە سەرەکیترینیان سۆمەرییەکانن، بەڵکو ئەمان نەوەی ئەو عەرەبە کۆچەرییانەن کە لە دوورگەی عەرەبەوە پێداویستییەکانی ژیان ناچاری کردوون بەرەو میسۆپۆتامیاو شام و دۆڵی نیل کۆچ بکەن و زیاتریش لە فەتحی ئیسلامی و لە ئەنجامی گەڕان بە دوای خۆراکدا عەرەبە کۆچەرییەکان گەیشتوونەتە دەشتی دوو رووبارەکەو لەو کاتەشەوە هەتا ئێستا لە لایەک وێرانکەری مادی و مەعنەوی ئەو شارستانێتیە بوون کە سۆمەرییەکان و ئاشوورییەکان و بابلییەکان و ئەوانی تر بنیادیان ناوە. لە لایەکی ترەوە هەر لەو ساتەی خێڵە عەرەبەکان لە چوارچێوەی سوپای فەتحدا پێیان خستە سەر خاکی میسۆپۆتامیا، بە خوێن رشتن دەستیان پێکردو هەر لە دوای گەیشتنیان بە دەشتی دوو رووبارەکە، لە سەر دەسەڵات لە ساڵی شەست و یەکی هیجریدا حسەینی کوڕی عەلی-یان شەهید کرد، کە کوری ئیمامی عەلی و نەوەی پێغەمبەری ئیسلام بوو، لە رەچەڵەک و خوێن و دەماری عەرەب یان سامی خۆیان بوو. لەو ساتەوە کە عەرەب خۆیان ناپاکیان لە حسەینی کوڕی عەلی کرد بە بەرژەوەندی یەزیدی کوری معاویە، لە میسۆپۆتامیادا هەم خوێن ڕشتن هەم ناپاکی لە بیروباوەڕو لە هاوخوێن و لە نیشتیمان بووەتە کارێکی ئاسایی، هەم کارکردن و هەم خزمەتکردن و هەم بچووکی کردن بە ئەوانەی لە پەناوی دەسەڵاتدا هەمووان دەکوژن و هەموو شتێک دەڕوخێنن بووەتە شتێکی ئاسایی. بچووکی کردن و خزمەتکاریکردن و خۆفرۆشتن بە یەزیدی کوڕی معاویەو بە حسەین کوژەکان و بەو گورگانەی کە تاکو ئێستاش دەسەزانی حسەین بەکاردەهێنن و (واتە ئەوانەی شین و شەپۆڵی بۆ دەکەن و پاشی ١٣٤٠ ساڵ لە شەهیدبوونی و هەشتا بە زنجیر لە خۆیان دەدەن) وەکو مێگەل لێیان دەخۆن و بە بەرژەوەندی خۆیان بەکاریان دەهێنن،

دیاردەیەکەو بەردەوامەو کۆتایی نایەت. ئایا دەشێت هەم ئەم ویرانکەرو خوێنڕێژانە، هەم ئەم خۆفرۆش و خونکیکەرانە بە یەزیدی کوری معاویەو هاوشێوەکانی، هەم ئەو شەری ماڵە و ڕەویانەی دەرەوە کە ئێستا خۆیان بە شوێنکەوتووی حسەین دەزانن و بوونەتە جێنشینی سۆمەرو ئەکەدو بابل و ئاشوور بەرهەمی میسۆپۆتامیا بن؟ واتە نەوەی ئەوانە بن کە شارستانیتی میسۆپۆتامیایان بەرهەمهێنا، کەچی ئێستا بە عێراقیەکان بووبنە جەلادو خوێنڕێژو وێرانکەری مێژووەکەی، کەچی لە لایەکی ترەوە خزمەتکارو بووکەشووسەی دەستی کەسانێکن کە خۆیان بە نەوەی کۆرشی هاخامەنشی و ئەردەشیرو قوبادو کیسرای ساسانی دەزانن. ئایا دەشێ ئەمانە نەوەی ئەو پێکهاتە دێرینانە بن کە شارستانێتی میسۆپۆتامیایان بنیادنا، یان هەر لە راستیدا ئەمانە جۆرێکی ترن و لە ڕەچەڵەکێکی ترن، کە نەک لە رابردوویاندا نەیانتوانیووە شارستانیتی خۆیان بەرهەمبهێنن بەڵکو روخینەری شارستانێتی ئەوانی تریش بوون.

کورد زیاتر نەوەی ئەو پێکهاتانەیە کە لە باکووری میسۆپۆتامیادا ژیاون و بەشداریان لە بنیادنانی شارستانێتی میسۆپۆتامیاو ئێرانیشدا کردووە، بەوپێیە دەبێت کەسێتیەکی بەهێزو لەسەرپێی خۆ راوەستاوی هەبێت و ئامادەیی بچووکیکردن و بەخزمەتکاربوونی بە ئەوانە نەبێت و بوونی خۆی لە ناوچەکەدا لەوان بەڕەسەنترو ڕەگوڕیشەدارترو خاوەن مافتر بزانێت و لە ئەنجامی ئەوەشدا یەکێتی خۆی بپارێزێت و یەکەیەکی یەکگرتوو بێت، کەچی ئەمیش هەمان شێوەی شوێنکەوتووانی حسەین- دەستەبژێری شیعە- بە تایبەتی بەرپرسەکانیان، بە ناوخۆ شەڕن و لەبەرامبەر ئەوانی تردا بچکۆلەو بستەباڵاو خونکیکەرو تەنانەت هەندێجار لە پیناوی بەرژەوەندی کاتیدا نەک هەر خۆیان بەڵکو نیشتیمان و نەتەوەش هەرزانفرۆش دەکەن. بۆیە دیسان هەمان ئەو پرسیارەی سەبارەت بە پەیوەندی عەرەبی عێراق و بەرهەمهێنەرانی شارستانێتی میسۆپۆتامیا لە ناوەڕاست و باشوور کردمان، دەشێ سەبارەت بە کەسێتی بەشێکی دیار لە دەستەبژێری کەسێتی لاوازی سیاسی کوردیك واتە ئەوانەی ئاسان لە بەردەمی ئەوانی تردا دەچەمێنەوە، بکەین: ئایا دەشێ ئەم جۆرە کوردە نەوەی ڕەسەنی ئەو پێکهاتانە بن کە لە باکووری میسۆپۆتامیاو چیاکانی زاکرۆس ژیاون و بەشداریان لە پێکهینانی ئیتنەسی کوردیدا کردووە؟ یان لە بنەڕەتەوە گومان لەسەر ڕەچەڵەک و ڕەسانەیەتی هەر کوردێک هەیە کە کەسێتی نەتەوەیی لاواز بێت و گیانی پیکەوە ژیانی لەگەڵ برا کوردەکەیدا نەبێت، بەڵام ئامادەبێت لەگەڵ ئەوانی تردا بە تایبەتی ئەوانی داگیرکەری وڵاتەکەی، هەموو جۆرە سەوداگەرییەک بکات و بەجگە لە رووزەردی و هەندێ بەرژەوەندی کەسی هیچی تری دەست

وڵات و يارييە باجێنە.. نەوزاد بەندی

(بە دوادا چونێک بۆ وەڵامێکی مەسعود عبدالخالق لەسەر با بەتێکی کاوە مەحمود ، دەربارەی جیاکردنەوەی دین لە دەوڵەتی کوردیی !)

لێرە نە ئاینێکی کرداریمان هەیە ..نە ووڵات و دەسەڵاتێکی نێو دەوڵەتیشمان هەیە .. ئیتر کام ئایین لە کام دەسەڵات جیا دەکەنەوە ؟؟؟

کاتی خۆی پیاوانی کەڵێسا فەرمانڕەوای ڕەهـای ئەوروپا بوون ..بزووتنەوەی ڕێنیسانس واتا هەڵسانەوە و نوێبوونەوە سەری هەڵدا ، کە بزووتنەوەیەکی سەدا سەد ئەوروپیی بوو ،دەهۆڵ و زوڕنای هاوردە وداگیرکەران نەبوو ،

ئەم ڕێنیسانسە ، دەسەڵاتی تەکنۆکراتی لە ئەوروپا خستە جێی دەسەڵاتی پیاوانی کەڵێسا .. دەسەڵاتی لە پیاوانی کەڵێسا سەندەوە و پێی ووتن : ئێوە بڕۆنەوە ناو کەڵێساکانتان و خواپەرستیی خۆتان بکەن ،بۆتان نییە لچ لە سیاسەتەوە بدەن ..

ئەمە ناونرا عەلمانیەت ، جیاکرنەوەی دەسەڵاتێکی ئایینیی کەڵێسایی فەرمانڕەوا ، لە ئیدارەی ووڵات و گەڕاندنەوەی بۆ قەوارەی خۆی کە ناو کەڵێسا بوو ..

بۆچی ئەمەیان کرد ؟ چونکە پیاوانی کەڵێسا کە فەرمانڕەوایی ووڵاتیان ئەکرد ، کەوتنە ڕوتاندنەوەی میللەت و بە چەندین شێوازی جیا جیا پارە و ماڵ و موڵکیان لێ دەسەندنەوە تەنانەت کار گەیشتە ئەوەی کەسێک بمردایە پسوڵەی لێخۆشبوونیان لە دۆزەخ بۆ مۆرئەکرد بە رامبەر پارە و پولێکی زۆر .. هەر ئەو دەسەڵاتە ناشیرینە ، دژایەتی زانستی دەکرد و چەندین زانای وەک کۆپەرنیکۆس و گالیلۆی کوشت و ئەشکەنجە وزیندان کرد .

بەڵام زۆر پێم سەیرە و تەنانەت پێکەنیشم دێ ، کە دەسەڵاتۆکەیەکی

هەرەمایەتی وەک ئەمەی خەمان کە ڕاستەوخۆ ئەمەریکا و ئێران و تورکیا بڕیاری لێ دەدەن و نەوتەکەی دیزە بە دەرخەنە دەکەن و بۆردومانی دەکەن و دینارەکەی ڕیسوا ئەکەن و کردوویانە بە بازاڕی تایبەتی خۆیان ، ئەبێ چ بنەمایەکی دەسەڵاتی تێدا بێ هەتا ناو بنرێ دەسەڵات ؟؟؟
ئینجا ئەگەر وەک گریمانەیەک ئەم دەسەڵاتەکەیە ناو بنرێ دەسەڵات ، ئایینی ئیسلام چ جومگەیەکی بەڕێوە ئەبات هەتا ئاینی لێ جیا بکرێتەوە وبکرێتە سیکیولار ؟؟؟ لە ڕاستیدا لەم ٣٣ ساڵەدا دوو هێزی دژ بە یەک و ڕکابەر حوکمی هەرێمەکەیان کردووە کە زیاتر دەرەبەگن و هیچ بنەمایەکی ئاینییان نەخستۆتە یاساکانیانەوە ، و چەندین جار دژایەتیی ئاینیان کردووە و لە کۆمەڵە و دەستە ئاینییەکانیان داوە و لە زیندان توندیان کردوون ..
پاشان ، گریمان ئاین حوکم ئەکا ..باشە ئەمە وەک محەمەد نوری ئەڵێ ، ئەگەر ئیسلام و پیاوانی مزگەوت و حوجرەکان لە مێژووەکەمان دەر بکەین ، مێژوومان هیچی تیا نامێنێتەوە . بە واتایەکی تر لە قازی محەمەدەوە بۆ شێخ سەعیدی پیران ..بۆ پیاوانی تەریقەت و شاعیر و بیریار و فەیلەسوف و مامۆستایان ، سەرجەمیان پەروەردەی قورئان و ئیسلام بوون ..
واتا سەربەرزییەک کە لە مێژووماندا هەبێ ، ئاینی ئیسلام سەرچاوەکەی بووە ..پیاوێک شانازیی پێوە بکەین ، قورئان مامۆستاکەی بووە ..
ئایا تاوان و گەمژەییەکی گەورە نییە ، ئەم ئاینەی کە هەموو پیاو و سەرکردە و شانازییەکانی پێداوین ، وەک ئاینەکی کەڵێسایی لەڕێلادراوی ئەوروپای سەدە تاریکەکان حیسابی بۆ بکەین و ..بڵێین ئەبێ لە دەسەڵات جیای بکەینەوە ؟؟؟!!!!
نە دەسەڵاتیش ئەسڵەن وجودەکی هەبێ و .. نە ئاینی ئیسلامیش بە هیچ جۆرێ بەشداری ئەو دەسەڵاتەی کرد بێ ؟؟؟
بە ڕاستی جێی پێکەنینە ..

ـــ نەوزاد بەندی ـــ

ئێوارانـە ١٦.. سەردار جاف

ئەم ئێوارە
سمۆرەيەك بە جوڵە لاسارەكانى زەردەى خۆرەتاوى دەشاردەوە
شەرمى لە گەڵا دەكرد و دەخزايە كونە دارێكى كۆن و
هەر وەك جاران گوێزى دەبردەوە
لە پێپليكانەكانى واتسابەوە
لەنجە نهێنييەكانى جاڕدەدا و
كلكى تەپوتۆزێكى غوبارى و تەمتوومانى بە ژوورە كريستاڵييەكە
تەخشاند بوو
پەنجە لەنجە و سەماكەرەى دوێنێ
تابلۆيەكى لە رەنگى خۆى و ناوى من نەخشاندبوو
كەچى سمۆرە تابلۆيەكى دى كێشا
من و ئەو و مەلەكشا وەك ئەوەى تخوبەكان بسڕينەوە
جوانتر لە خەياڵەكانى نيشتيمان و
مەستتر لە پێكێكى مەى و
هێمنتر لە ژاوەژاوە ساقى و
ناسكتر لە پياڵەيك شەرابى ئيشق
ئەو تخوبە دەڕزێنين بە مەيلى رەقيب بێ
هەر دێينەوە بۆ نيشتيمان و لە سابڵاغەوە سەداى هەولێر هەولێر لە
دەڵالەكانى تەرميناڵەوە دەبيسين
دێينەوە و سمۆرەكەيش دێنينەوە
با وەرينى گەڵا رۆمانسييەكان بژمێرێ
چۆن گيڵ بووين و لە ماناى ئيشق غافڵ بووين
نەمانزانى چەمەكان بە ئاوێتەبوونەوە جوانتر دەبن
سمۆرە كلكە لەقێييەكى زەردباويمان نيشان دەدا
بەدەم هەڵبەز و دابەز و چەتوونييەوە
تابلۆ مەحفوزەكە وێنا دەكا
وێنايەك تۆفان و كڕێوە و زريانەكان
تواناى مەحوو كردنيان ني□
بە بارتەقاى لەقينێ
هێزيان نابێ و ناگەنە دامەنى دوعايەكى خۆرئاوابوونى من و دايكم
نوێژەكانى ئەو دەبنە كێوێك و تابلۆكە لە زێر دەكێشێ
دەبێتە كتێبێكى پيرۆز و بۆ هەتاهەتاي□ دەمێنێ
هێز لە چاوى رێبوارانە
هەموو ئێوارەيەك

ئەم تابلۆ بۆ مناڵەکانی گەڕەک دەگێڕنەوە و رۆحی ئێمە دەنوێنێ
دەزانی خۆشم دەوێی خۆشەویسترین کەسم

١٧/ ٢ / ٢٠٢٣

فیلمی کوردی “خاڵا تاریا” لە فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی بەرلین نمایش دکرێت

مەنسوور جیهانی

بەڵگەفیلمی کوردی “خاڵا تاریا” In The Blind Spot لە دەرھێنانی سینەماکاری کورد “ئایشە پۆلات” و لە بەرھەمھێنانی “مەمەد ئەکتاش” ڕۆژی 19ی فێبریوەری 2023 لە بەشی پێشبڕکێی “ئەنکاونتەرس” لە حەفتاوسێیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی بەرلین لە وڵاتی ئەڵمانیا نمایش دکرێت.

بەڵگەفیلمی کوردی “خاڵا تاریا” دەرھێنەری باکووری کوردستان، فیلمەکە لە بەرھەمھێنانی مەمەد ئەکتاشە که له یه‌که‌مین نمایشی جیهانی خۆیدا لە بەشی پێشبڕکێی ‘ئەنکاونتەرس’ی 73یەمین فێستیڤاڵی نێودەوڵەتیی فیلمی بەرلین پێشاند□ر□ت کە یەکێک لە گرنگترین فێستیڤاڵەکانی فیلمە لە جیهاندا.

بەڵگەفیلمی In The Blind Spot لە رێگەی چیرۆکی یەکێک لە دایکانی شەممە، باس لە ھەوڵی تیمێکی ئەڵمانی دەکات کە دەیانەوێت بەڵگەفیلمێک لەبارەی ژیانی “ئەیووب ئازیز چاپکورت”، پارێزەری مافەکانی مر□ق ب□رھەمبێنن.

سینەماکاری کورد “مەمەد ئەکتاش” بە میدیاکانی راگەیاندووە، بۆ سینەمای کوردی مایەی دڵخۆشییە کە فیلمی خانمە دەرھێنەرێکی کورد لە بەرلینالە پێشانبدرێت و پێشبڕکێ لەگەڵ فیلمی دەرھێنەرە سەرکەوتووەکانی جیهان بکات.

ئەم بەرھەمە لە رۆژانی بڵاوبوونەوەی پەتای کۆرۆنا، لە قەرس و بازیدی باکووری کوردستان وێنەگیراوە، کۆمپانیای سینه‌مایی “میتۆس فیلم” Mitosfilm بەرھەمھێنەری سەرەکییەتی و کۆمپانیای پۆنکت و کەناڵێکی ئەڵمانی بەرھەمھێنەری ھاوبەشن و ئەرکی بڵاوکردنەوەی لە ئەستۆی کۆمپانیای ‘ئارت ھوود ئینتەرتەیمنت’ ە ArtHood .Entertainment

حەفتا و سێیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “بەڕلین” بە بەرپرسیاری خاتوو “ماریتێ ریسێنبێک” Mariette Rissenbeek و بە دەرھێنانی ھونەری “کاڕلۆ چاتریان” Carlo Chatrian لە چەندین بەشی پێشبڕکێی و دەرەوەی پێشبڕکێی لەوانە؛ بەشی پێشبڕکێی “سەرەکی”، بەشی پێشبڕکێی “نەوەکان” Generations، بەشی پێشبڕکێی “فڕۆم” Forum، بەشی پێشبڕکێی “کورتە فیلم”، بەشی پێشبڕکێی “بەڵگەفیلم” و چەندین بەشی دەرەوەی پێشبڕکێی لەوانە؛ بەشی “پانۆڕاما”، بەشی “نمایشی تایبەت”، بەشی “نمایشی سینه□مای کلاسیک” و … لە ڕۆژانی 16 تا 26ی فێبریوەری 2023 لە شاری بەڕلین لە وڵاتی ئەڵمانیا بەڕێوەدەچێت.

بۆ زانیاری زیاتر:

https://www.berlinale.de/en/2023/programme/202304749.html